

Voor dit examen zijn maximaal 63 punten te behalen; het examen bestaat uit 32 vragen. Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1

Wat te doen met meevallers?

Bij de presentatie van de begroting voor 2003 maakte een regering melding van een meevaller die nog niet in de begroting voor 2003 was verwerkt. In de politiek ontstond een discussie over de aanwending van deze meevaller. Sommigen wilden die gebruiken voor belastingverlaging, anderen voor extra overheidsbestedingen en weer anderen voor extra aflossing op de staatsschuld. In tabel 1 zijn deze beleidsvarianten en een aantal gevolgen ervan samengevat.

tabel 1

	begroting 2003	variant 1	variant 2	variant 3
overheidsbestedingen (€ miljard)	62,7	62,7	69,1	62,7
belastingen (€ miljard)	103,2	98,1	104,2	103,2
staatsschuld ultimo 2003 (€ miljard)	226,4	225,1	225,4	220,0
staatsschuldquote ultimo 2003 (% nationale inkomen)	56,6	55,7	55,4	55,0
variant 1: verlaging loonbelasting in 2003 met € 6,4 miljard				
variant 2: extra overheidsbestedingen in 2003 van € 6,4 miljard				
variant 3: extra aflossing staatsschuld ultimo 2003 van € 6,4 miljard				

De varianten 1 en 2 hebben invloed op het nationale inkomen in 2003. Bovendien kunnen deze varianten gevolgen hebben voor de inflatie. Variant 3 heeft in 2003 geen invloed op het nationale inkomen en kan de komende jaren meer ruimte bieden voor uitgaven aan nieuw beleid.

- 2p **1** Leg uit dat bij variant 1 de kans op loonkosteninflatie kan afnemen.
- 2p **2** Bereken bij variant 1 de omvang van het inverdieneffect bij de belastingen.
- 2p **3** Leg uit dat bij variant 2 de kans op bestedingsinflatie groter is dan bij variant 1.
- 2p **4** Leg uit dat variant 3 de komende jaren meer ruimte kan bieden voor uitgaven aan nieuw beleid.

Opgave 2

Behoud van koopkracht

In 2003 is in een land 2,7% van de beroepsbevolking werkloos. Bij het vaststellen van de premies voor de werkloosheidsuitkeringen voor een bepaald jaar, wordt onder andere rekening gehouden met de verwachte macro-economische ontwikkeling in dat jaar. Voor 2004 wordt uitgegaan van de macro-economische gegevens in tabel 2.

macro-economische gegevens	verandering ten opzichte van 2003
bezettingsgraad	+0,2%
nationaal product (volume)	+3,7%
prijsniveau	+1,9%
beroepsbevolking (personen)	+1,5%
arbeidsproductiviteit (volume per persoon)	+1,0%
brutoloon per werknemer	+2,6%
nettoloon per werknemer	+2,5%
investeringen in vaste activa	+5,2%

Een econoom moet het ministerie van Sociale Zaken adviseren of in 2004 het premiepercentage voor de werkloosheidsuitkering moet worden verhoogd of verlaagd. Het ministerie wil dat de koopkrachtontwikkeling van mensen met een werkloosheidsuitkering gelijk is aan die van werknemers. De econoom gebruikt voor zijn advies uitsluitend de bovenstaande gegevens. Hij gaat ervan uit dat alle werklozen een werkloosheidsuitkering krijgen en dat de premie-ontvangsten in een jaar worden gebruikt voor de uitkeringen in dat jaar.

De werkloosheid in 2004 is lager dan in 2003.

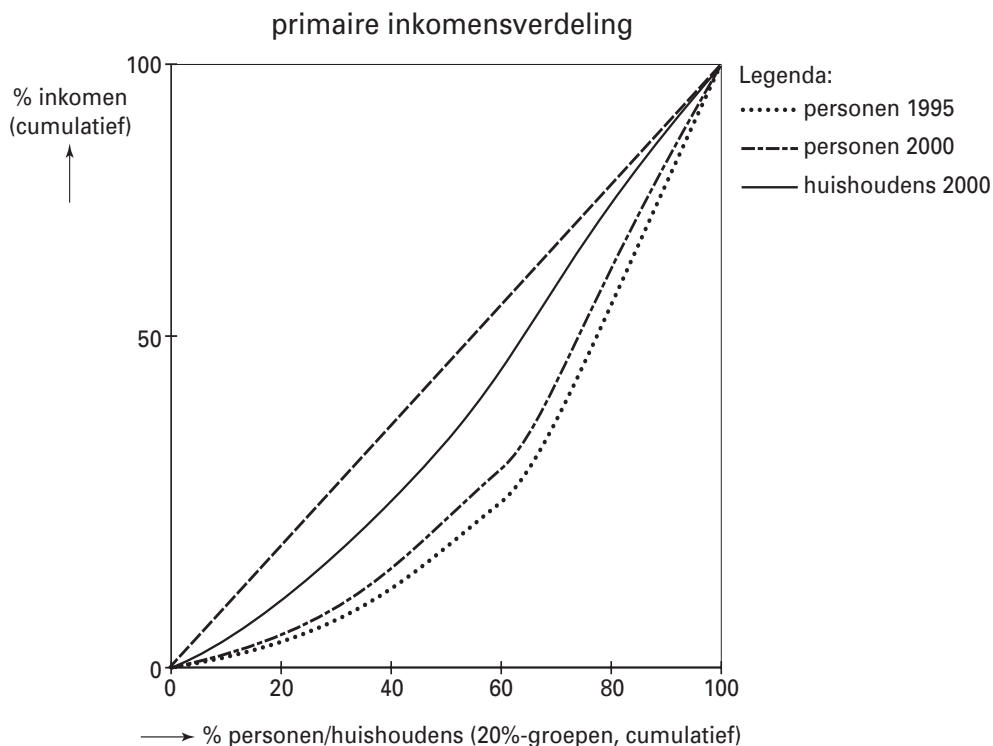
- 2p **5** Met welke drie gegevens in tabel 2 kan dat worden berekend?
- 2p **6** Bereken met hoeveel procent de koopkracht van mensen met een werkloosheidsuitkering in 2004 volgens het uitgangspunt van het ministerie moet stijgen (in ten minste 2 decimalen).
- 2p **7** Zal de econoom adviseren het premiepercentage voor de werkloosheidsuitkering te verhogen of te verlagen? Verklaar het antwoord.

Opgave 3

De ene inkomensverdeling is de andere niet

De personele inkomensverdeling in een land houdt de gemoederen regelmatig bezig. De discussies daarover worden soms vertroebeld omdat niet duidelijk is over welke inkomensverdeling men het precies heeft. Zo kan bij de personele inkomensverdeling niet alleen onderscheid gemaakt worden tussen de primaire en de secundaire inkomensverdeling, maar ook tussen de inkomensverdeling over personen en over huishoudens. Het beeld dat men krijgt kan afhankelijk zijn van de verdeling die men op het oog heeft.

figuur 1

De inkomensverdeling over huishoudens is getekend op basis van tabel 3.

tabel 3

huishoudens naar inkomensklasse	gemiddeld aantal verdieners per huishouden	gemiddeld inkomen per verdiener
1ste 20%-groep	1,8	23.700
2de 20%-groep	1,6	40.050
3de 20%-groep	1,6	53.300
4de 20%-groep	1,5	71.100
5de 20%-groep	1,4	91.400

Iemand stelt dat uit figuur 1 de conclusie kan worden getrokken dat de personen uit de derde inkomensgroep in 2000 een hoger inkomen hebben dan in 1995.

2p **8** Is die conclusie juist? Verklaar het antwoord.

De lijn van de inkomensverdeling over huishoudens begint in coördinaat (0, 0) en eindigt in coördinaat (100, 100).

3p **9** Bereken de vier overige coördinaten.

1p **10** Is er bij de inkomensverdeling over huishoudens vergeleken met de inkomensverdeling over personen sprake van nivellering of van denivellering? Hoe blijkt dat uit figuur 1?

Verder is gegeven dat de secundaire personele inkomensverdeling in dit land gelijkmatiger is dan de primaire personele inkomensverdeling.

2p **11** Geef daarvoor een verklaring. Betrek in het antwoord zowel de door huishoudens betaalde inkomensoverdrachten als de door huishoudens ontvangen inkomensoverdrachten.

Opgave 4

Vrijgeven markt werkt averechts

In een land is de prijs van een taxirit lange tijd door de overheid centraal vastgesteld. Vanwege een vergunningenstelsel was het moeilijk om als taxibedrijf tot die markt toe te treden. Voor een 'gemiddelde taxirit' betaalde de consument toen € 15.

Een jaar geleden is de taximarkt in dat land volledig geliberaliseerd. De verwachting was dat daardoor de prijs van een taxirit zou dalen en taxivervoer voor meer mensen betaalbaar zou worden.

De praktijk pakte anders uit. Uit onderzoek een jaar na de start van de liberalisering bleek dat:

- de taximarkt na liberalisering de kenmerken van monopolistische concurrentie heeft;
- dezelfde 'gemiddelde taxirit' van vóór de liberalisering na de liberalisering € 17,10 kostte;
- de totale marktomzet was gestegen maar de omzet per taxi was gedaald;
- de kostprijs van de 'gemiddelde taxirit' was gestegen;
- de prijselasticiteit van de vraag naar taxiritten $-0,1$ bedroeg.

- 2p **12** Leg uit op welke wijze de liberalisering van de taximarkt – gegeven de marktform – volgens de overheid had moeten leiden tot een daling van de prijs van een taxirit.
- 3p **13** Bereken – uitgaande van de prijs van de 'gemiddelde taxirit' – de procentuele toename van de totale marktomzet na de liberalisering.
- 1p **14** Onder welke voorwaarde kan de totale marktomzet toenemen en de omzet per taxi dalen?
- 2p **15** Geef op basis van de verstrekte gegevens een verklaring voor de gestegen kostprijs van de 'gemiddelde taxirit'.

Opgave 5

Rem op autogebruik

In een land betalen automobilisten een vast bedrag per auto per jaar aan autobelasting. Daarnaast is in de brandstofprijs een bedrag aan accijns opgenomen. Met betrekking tot het autogebruik zijn over 2004 de gegevens in tabel 4 beschikbaar.

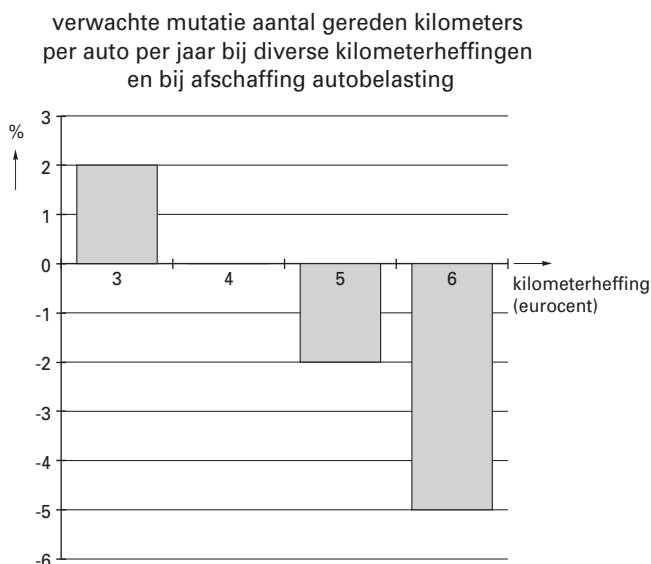
tabel 4

gegevens autogebruik in 2004	
aantal auto's	8 miljoen
opbrengst autobelasting	€ 5,76 miljard
opbrengst brandstofaccijns	€ 7,20 miljard
brandstofverbruik per auto	1 liter op 12 kilometer
aantal gereden kilometers per auto	18.000
prijs autobrandstof per liter	€ 1,15

Gemakshalve wordt aangenomen dat de hoeveelheid verbruikte brandstof overeenkomt met de hoeveelheid verkochte brandstof.

Het land heeft te maken met fileproblemen. De overheid denkt deze te kunnen verminderen door afschaffing van de autobelasting en invoering van een heffing per gereden kilometer (kilometerheffing). Overwogen wordt om dit per 1 januari 2004 in te voeren. Het verwachte effect hiervan op het aantal gereden kilometers is in figuur 2 weergegeven. Als dit beleid wordt ingevoerd, heeft dat gevolgen voor de gegevens in tabel 4.

figuur 2

De vereniging van automobilisten in dit land (Automobil) vindt een kilometerheffing ingewikkeld en duur en is voorstander van een verhoging van de accijns op brandstof. Automobil stelt dat een verhoging van de brandstofprijs met 40 eurocent per liter hetzelfde effect heeft op het aantal gereden kilometers als een kilometerheffing van 5 eurocent. Een econoom spreekt zijn twijfels uit:

- het effect van de kilometerheffing wordt volgens hem ongedaan gemaakt door gebrek aan substitutiemogelijkheden;
- het effect van de accijnsverhoging wordt volgens hem ongedaan gemaakt door innovaties in de auto-industrie.

- 2p **16** Bereken voor 2004 bij ongewijzigd beleid het bedrag aan brandstofaccijns per liter brandstof.
- 3p **17** Bereken het bedrag waarmee in 2004 de kosten per auto per jaar toenemen als de overheid per 1 januari van dat jaar een kilometerheffing van 6 eurocent zou invoeren bij gelijktijdige afschaffing van de autobelasting.
- 2p **18** Bereken hoeveel volgens Automobil de prijselasticiteit van de vraag naar brandstof bedraagt.
- 2p **19** Geef voor de beide twijfels van de econoom een verklaring.

Opgave 6

Vrij baan voor vrijhandel

Lange tijd heeft een land haar landbouw en industrie met invoerheffingen beschermd. Een belangrijk argument voor deze protectie was behoud van werkgelegenheid. Enige tijd geleden heeft de regering van dit land echter gekozen voor vrijhandel met andere landen en zijn de invoerheffingen op goederen uit landbouw en industrie geheel afgeschaft. De importprijs van deze producten is daardoor gedaald. Een onderzoeksbureau is een jaar na afschaffing van de invoerheffingen nagegaan welke macro-economische gevolgen zijn opgetreden (tabel 5). In het rapport van het onderzoeksbureau worden voor de landbouw en de industrie van dit land verder de volgende conclusies getrokken:

1 Er bestaat een oorzakelijk negatief verband tussen invoerheffing en arbeidsproductiviteit.

2 Hoe sterker de prijsverandering, hoe groter het effect op de binnenlandse allocatie.

tabel 5

	macro-economische gegevens vóór vrijhandel (1) en na een jaar vrijhandel (2)			
	landbouw		industrie	
	(1)	(2)	(1)	(2)
aandeel werkgelegenheid (% van de totale werkgelegenheid)	12	9	25	24
invoerheffing (% van de importprijs exclusief invoerheffing)	40	0	10	0
consumentenprijs (index)	100	85	100	97
arbeidsproductiviteit (index)	100	105	100	102
productievolume (index)	100	90	100	100
importvolume (index)	100	110	100	105

- 2p **20** Beschrijf twee andere argumenten waarmee protectie veelal wordt verdedigd.
- 1p **21** Bereken de procentuele daling van de importprijs van landbouwgoederen in dit land als gevolg van de afschaffing van de invoerheffing.
- 2p **22** Geef een verklaring voor het feit dat de consumentenprijs van landbouwproducten in dit land minder daalt dan als gevolg van de afschaffing van de invoerheffing zou mogen worden verwacht.
- 2p **23** Geef een verklaring voor conclusie 1.
- 2p **24** Ondersteunen de gegevens van tabel 5 conclusie 2? Verklaar het antwoord.

Opgave 7

Economie in het nieuws

Dagelijks worden er via de media economische nieuwsfeiten onder de aandacht van het publiek gebracht. Niet zelden leiden die feiten vanuit verschillende invalshoeken tot discussies over de vraag hoe die feiten dienen te worden geïnterpreteerd. Hieronder staan vier van zulke feiten die op één dag in dezelfde krant als kop boven een artikel staan.

kop 1
Recessiedreiging in Duitsland

kop 2
**FED verlaagt rente met 0,5
procentpunt
ECB verlaagt rente niet**

kop 3
**Inflatie in EU stijgt tot boven
de grens van 2 procent**

kop 4
Euro zwak tegenover dollar

FED: centrale bank van de Verenigde Staten van Amerika (VS)

ECB: Europese Centrale Bank

EU: Europese Unie

Een journalist stelt naar aanleiding van kop 1 dat de ECB niet ongelukkig zal zijn met die situatie gezien het doel van de ECB: prijsstabiliteit in de EU.

Een beleggingsanalist schrijft naar aanleiding van kop 2 dat de komende tijd een ontwikkeling van de wisselkoers mag worden verwacht die de inflatie in de EU zal beperken.

Een econoom waarschuwt naar aanleiding van kop 2 echter voor een toenemende inflatie in de EU.

- 2p **25** Beschrijf de redenering van de journalist. Gebruik daarbij ten minste één andere kop.
- 2p **26** Welke kop zal volgens de journalist voor de ECB aanleiding zijn de rente *niet* te verlagen? Verklaar het antwoord.
- 2p **27** Beschrijf de redenering van de beleggingsanalist.
- 2p **28** Beschrijf de redenering van de econoom.

Opgave 8

Meer vrouwen aan de slag

Een econome stelt dat bij de door haar verwachte aanhoudende economische groei, een toename van de participatiegraad noodzakelijk is om te voorkomen dat in de toekomst de internationale concurrentiepositie van Nederland verslechtert. De regering wil de arbeidsparticipatie daarom vergroten, onder andere door meer vrouwen aan het arbeidsproces te laten deelnemen. Men verwacht dat vooral een grotere toestroom van gehuwde vrouwen naar de arbeidsmarkt invloed zal hebben op het aantal personen per arbeidsjaar (de p/a-ratio).

tabel 6

bevolking en arbeidsmarkt in Nederland in 2001	
totale bevolking (personen)	16.040.000
beroepsgeschikte bevolking (personen) ¹⁾	10.864.000
beroepsbevolking (personen)	7.543.000
werkgelegenheid (arbeidsjaren)	5.796.000
p/a-ratio	1,26
bruto-participatiegraad ^{2) 3)}	69,4
netto-participatiegraad ^{2) 4)}

¹⁾ alle personen van 15 tot en met 64 jaar
²⁾ procenten van de beroepsgeschikte bevolking
³⁾ bruto-participatiegraad heeft betrekking op de beroepsbevolking
⁴⁾ netto-participatiegraad heeft betrekking op de werkgelegenheid

- 1p **29** Waaruit bestaat het verschil tussen de bruto-participatie en de netto-participatie?
2p **30** Bereken de netto-participatiegraad in 2001.
2p **31** Zal de p/a-ratio in Nederland door een toenemende arbeidsparticipatie van gehuwde vrouwen stijgen of dalen? Verklaar het antwoord.
2p **32** Geef een verklaring voor de stelling van de econome.

Einde